

INSTYTUT ZOOTECHNIKI
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

OCHRONA ZASOBÓW GENETYCZNYCH ŚWIŃ RAS RODZIMYCH

– STAN HODOWLI I WYNIKI OCENY

za rok 2025

OCHRONA ZASOBÓW GENETYCZNYCH
ŚWIŃ RAS RODZIMYCH
– STAN HODOWLI I WYNIKI OCENY
za rok 2025

PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

32-083 Balice k. Krakowa tel. +48 12 357 27 00, +48 666 081 111
sekretariat@iz.edu.pl internet: www.iz.edu.pl

DYREKTOR INSTYTUTU ZOOTECHNIKI PIB
dr inż. Tomasz Jacek

Opracowanie i redakcja merytoryczna:

ZAKŁAD HODOWLI ŚWIŃ

Kierownik: *dr hab. Mirosław Tyra, prof. IZ PIB*

Opracowanie redakcyjne: *mgr Bogusława Krawiec*

Fot.: *dr hab. Magdalena Szyndler-Nędza, prof. IZ PIB*

Opracowanie publikacji w Zespole Wydawnictw IZ PIB, 2026.

OCHRONA ZASOBÓW GENETYCZNYCH ŚWIŃ RAS RODZIMYCH – STAN HODOWLI I WYNIKI OCENY

**Magdalena Szyndler-Nęcza¹, Katarzyna Poniedziałek-Kempny¹,
Ewa Skrzypczak², Karolina Szulc², Piotr Luciński²,
Anna Hammermaister³**

¹Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Hodowli Świń

²Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

³Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej POLSUS

Świnie ras rodzimych: puławska, złotnicka biała i złotnicka pstra, hodowane są od wielu lat w Polsce w czystości rasy i w większości utrzymywane w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Rasy te są doskonale przystosowane do miejscowych warunków środowiskowych, klimatu, gleby, zasobów paszowych i warunków chowu. Charakteryzują się dobrymi cechami matczynymi, w tym plennością, długowiecznością oraz odpornością na zmiany środowiskowe i stres. Produkty uzyskiwane z mięsa pochodzącego od tuczników tych ras mają szczególne walory smakowe, jakościowe i odżywcze. Pomimo tego zwierzęta tych ras nie są atrakcyjne dla producentów i hodowców trzody chlewnej, przede wszystkim ze względu na wolniejsze tempo wzrostu i niższe wskaźniki mięsności tuczników w porównaniu z tucznikami świń ras wysoko mięsnych. Z tego powodu naturalny rozwój tych populacji jest utrudniony. W roku 2025 pod względem użytkowości rozplodowej oceniono 2842 loch rasy puławskiej oraz 897 loch rasy złotnickiej białej i 811 loch złotnickiej pstrej. W stosunku do roku ubiegłego liczba ocenionych zwierząt zwiększyła się w rasie złotnickiej białej i pstrej o odpowiednio 10,3% i 10,2%, a w rasie puławskiej uległa zmniejszeniu o 4,0%.

Ze względu na występowanie u świń ras rodzimych odrębności genetycznej w stosunku do ras wysoko produkcyjnych, zmienności wewnątrz rasowej oraz szeregu cennych cech, rasy te zostały objęte programami ochrony zasobów genetycznych. Programy dla poszczególnych ras zostały przedstawione i przyjęte w grudniu 2005 roku na posiedzeniu Rady Naukowej Instytutu Zootechniki PIB w Krakowie. Kwalifikacja zwierząt do programu dokonywana jest na podstawie wniosku hodowcy, po spełnieniu wymogów określonych przez prowadzącego księgi hodowlane.

W Instytucie Zootechniki PIB, w bazach dotyczących zwierząt ras zachowawczych, corocznie aktualizowane są dane z oceny rozplodowej i przyżyciowej świń ras puławskiej, złotnickiej białej i złotnickiej pstrej. Ocena wartości użytkowej tych ras prowadzona jest zgodnie z metodyką przyjętą przez prowadzących księgi.

RASA PUŁAWSKA

Fot. 1. Locha rasy puławskiej

Fot. 2. Knur rasy puławskiej

WZORZEC RASY PUŁAWSKIEJ

Historycznie ukształtowany i obecnie uznawany za typowy wzorzec świni rasy puławskiej jest następujący:

Umaszczenie – łaciate, czarno-białe z przewagą barwy czarnej. Dopuszcza się także umaszczenie trójbarwne czarno-biało-rude oraz umaszczenie czarne z białymi plamami w dolnej części ryja, kończyn i ogona;

Głowa – nieduża, szeroka w partii czołowej;

Ryj – prosty, niezbyt długi;

Uszy – nieduże, stojące, z wiekiem pochylające się ku przodowi;

Tułów – średniej długości, osadzony na mocnych, dobrze spionowanych kończynach;

Zad – szeroki i mocny, szynki uwypuklone, ale średniej długości;

Temperament – żywy, ale usposobienie łagodne bez przejawów agresji wobec innych zwierząt w grupie.

Masa ciała dorosłych osobników:

- knury około 250–350 kg,
- lochy około 200–280 kg.

Są to świny w typie tłuszczowo-mięsnym. Rasę charakteryzuje wczesność dojrzewania rozplodowego. Lochy rasy puławskiej cechują się dobrym poziomem cech użytkowości rozplodowej, w tym wysoką mlecznością i troskliwością macierzyńską. Maciory rodzą w miocie około 9 do 12 prosiąt. Świny tej rasy odznaczają się szybkim tempem wzrostu. W 2025 r., loszki przyrastały średnio 544 g dziennie i przy średniej masie ciała 105 kg uzyskały mięsność średnio 55,9%. Dlatego też zwierzęta tej rasy pod względem użytkowym doskonale spełniają kryteria standardu hodowlanego dla komponentu matecznego. Tuczniaki rasy puławskiej dobrze przyrastają także w mniej sprzyjających warunkach żywienia i utrzymania. Wprawdzie cechują się one nieco niższą mięsnością w porównaniu do ras hodowanych w Polsce, za to ich mięso charakteryzuje się bardzo dobrą jakością, na którą składa się odpowiednia struktura włókienek mięśniowych i specyficzny układ tłuszczu międzymięśniowego, co decyduje o marmurkowatości tkanki mięśniowej. Mięso to ma szczególne walory smakowe i jakościowe. Nadaje się więc doskonale do wytworzenia specyficznych produktów regionalnych. W hodowli świń rasy puławskiej ważne jest zachowanie wczesnego osiągnięcia dojrzałości rozplodowej, dużej żywotności, zdrowotności i długowieczności. Dnia 28 maja 2009 roku **świnia rasy puławskiej** została wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

HISTORIA POWSTANIA RASY PUŁAWSKIEJ

Historia rasy puławskiej sięga początku XX wieku. Systematyczną pracę hodowlaną nad doskonaleniem tzw. świń gołębskich, które stały się zaczątkiem genealogii świń puławskich podjęto w 1926 r., w Stacji Zootechnicznej Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Borowinie, pod merytorycznym nadzorem prof. Zdzisława Zabielskiego. Materiał wyjściowy stanowiło stado zakupione z okolic wsi Gołąb, składające się z kilkunastu sztuk mieszańców prymitywnych świń miejscowych (polska świnia kłapoucha i mała polska ostroucha) z importowaną rasą Berkshire. Początkowo świnię te nazywano gołębskimi, a potocznie „łaciatkami”. Zwierzęta te udoskonalano poprzez dolew krwi świń rasy wielkiej białej angielskiej oraz intensywną selekcję. Wyhodowano świnię w typie tłuszczowo-mięsnym, które wykazywały cechy wczesnego dojrzewania oraz intensywnego otluszczenia się już w młodym wieku. W tym czasie nastąpił wzrost zainteresowania chowem tej świni wśród rolników. Największe skupiska „łaciatek” powstały między Puławami a Dęblinem oraz w okolicach Kocka, Michowa i Kamionki.

W roku 1935 rejon występowania tej rasy obejmował 7 powiatów woj. lubelskiego. W okresie lat 1935–1951 świnię gołębską rozprzestrzeniły się także w innych rejonach Polski (Mazowsze i Śląsk), wypierając w dużej mierze świnię białą umaszczoną. W tym czasie szczególnie docenianymi zaletami świni gołębskiej była zdrowotność oraz bardzo dobre przystosowanie do tradycyjnych warunków chowu, zwłaszcza żywienia zbożowo-ziemniaczanego. W roku 1951 w związku z reorganizacją PINGW w Puławach Rada Naukowa podjęła decyzję o zmianie nazwy ekotypu świni gołębskiej na puławską. Podjęto decyzję o przekształceniu tych świń na typ bardziej mięsny. Zastosowano staranny dobór do kojarzeń, ostrą selekcję, jak również dolew krwi świń rasy wielkiej białej angielskiej w typie bekonowym i berkszyrów. Największe zainteresowanie hodowlą tej rasy przypada na lata 1950–1960. Jeszcze w 1960 roku lochy puławskie stanowiły 9,8% krajowego stada loch zarodowych. Pod koniec lat 80, rozpoczął się etap intensywnej redukcji rasy. Ograniczenie zakresu wykorzystania świń puławskich w programach produkcji żywca rzeźnego spowodowane zostało presją rynku wieprzowiny, na którym preferowano tusze wysokomięsne. W roku 1997 aktywna populacja świń rasy puławskiej liczyła zaledwie 86 loch i 10 knurów stadnych. W wyniku podjętych wówczas działań organizacyjnych w kierunku ochrony zasobów genetycznych ras krajowych oraz wydzielenia subsydiów rządowych na wspieranie rozwoju stad zachowawczych, stan liczbowy populacji został ustabilizowany.

RASY ZŁOTNICKIE

RASA ŻŁOTNICKA BIAŁA

Fot. 3. Locha rasy żłotnickiej białej

Fot. 4. Knur rasy żłotnickiej białej

WZORZEC RASY ŻŁOTNICKIEJ BIAŁEJ

Świnia złotnicka biała jest rasą średnią do dużej. Masa dorosłych osobników po osiągnięciu dojrzałości somatycznej wynosi – knury przeciętnie 150–350 kg, lochy około 150–300 kg. Są to świny o wydłużonej sylwetce, harmonijnej budowie ciała, dobrze związane, ale średnio umięśnione. Charakterystyczny dla rasy jest wyraźny dymorfizm płciowy, widoczny szczególnie w starszym wieku. U knurów występują zgrubienia skóry w okolicach łopatek tzw. szylidy, wyraźnie szerszy ryj z silnie rosnącymi kłami, dłuższa i grubsza szczecina wzdłuż linii grzbietu, wyraźnie grubszy kośćiec i mocniejsza konstytucja.

Najważniejsze cechy rasy:

- typ mięsny, w krzyżowaniu towarowym do wykorzystania jako komponent matczy;
- późno dojrzewające, o średnim tempie wzrostu – w 2025 r. loszki złotnickie białe przyrastały dziennie średnio 505 g i przy średniej masie ciała około 97 kg uzyskały mięsność średnio 49,7%;
- umaszczenie białe, dopuszczalne osobniki ze skórą częściowo pigmentowaną;
- knury odznaczają się wysokim libido;
- lochy cechuje troskliwość macierzyńska, dobra mleczność i łagodny temperament;
- płodność rzeczywista wynosi około 10–11 prosiąt żywo urodzonych w miocie;
- lochy rodzą najczęściej do dwóch miotów w roku;
- mięso i tłuszcz pozyskiwany od świń tej rasy cechuje się dobrą jakością i przydatnością technologiczną, na którą składa się charakterystyczny układ tłuszczu międzymięśniowego decydujący o marmurkowatości tkanki mięśniowej. Mięso to doskonale nadaje się do wytworzenia regionalnych produktów żywnościowych. W maju 2006 roku zostało ono wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi pod nazwą: **Wielkopolska wieprzowina złotnicka**.

Świnia złotnicka biała jako rasa lokalna jest doskonale przystosowana do miejscowych warunków środowiskowych, nie ma dużych wymagań paszowych i jest odporna na specyficzne czynniki chorobotwórcze.

RASA ŻŁOTNICKA PSTRA

Fot. 5. Locha rasy żółtnickiej pstrej

Fot. 6. Knur rasy żółtnickiej pstrej

WZORZEC RASY ŻŁOTNICKIEJ PSTREJ

Świnie rasy złotnickiej pstrej są średniej wielkości. Masa dorosłych osobników wynosi – knury około 150–300 kg, lochy około 150–300 kg. Są to świnie o harmonijnej budowie ciała, dobrze związane, ale słabo umięśnione. Występuje w dwóch formach pokroju: formie bardziej i mniej prymitywnej.

Charakterystyczny dla rasy jest wyraźny dymorfizm płciowy, szczególnie w starszym wieku. U knurów występują zgrubienia skóry w okolicach łopatek tzw. szyldy, wyraźnie szerszy ryj z silnie rosnącymi kłami, dłuższa i gęściejsza szczecina wzdłuż linii grzbietu, wyraźnie grubszy kośćiec i mocniejsza konstytucja.

Sporadycznie rodzą się prosięta z liberią, widoczną zwłaszcza na pigmentowanej skórze.

Najważniejsze cechy rasy:

- typ słoninowy, w krzyżowaniu towarowym do wykorzystania jako komponent mateczny;
- późno dojrzewające, o wolnym lub średnim tempie wzrostu – w 2025 r. loszki przyrastały średnio 440 g dziennie i przy średniej masie ciała 96 kg uzyskały mięsność średnio 48%;
- umaszczenie łaciate, czarno-białe, dopuszczalne zarówno osobniki o przewadze barwy białej, jak i czarnej, szczecina może przybierać barwę pigmentu skóry (ciemna szczecina na szarej skórze) lub też barwa skóry i szczeciny różnią się (biała szczecina na szarej skórze, ciemna szczecina na białej skórze, co sprawia wrażenie „drugiej skóry”);
- świnie odporne na trudne warunki środowiskowe, dobrze wykorzystujące pasze o wysokiej zawartości włókna;
- knury odznaczają się wysokim libido;
- lochy cechuje troskliwość macierzyńska, dobra mleczność, łagodny temperament;
- płodność rzeczywista wynosi około 9–10 prosiąt żywo urodzonych w miocie;
- lochy rodzą najczęściej jeden do dwóch miotów w roku;
- mięso i tłuszcz pozyskiwany od świń tej rasy cechuje się doskonałą jakością i przydatnością technologiczną. Mięso to doskonale nadaje się do wytworzenia regionalnych wyrobów żywnościowych, szczególnie wędlin późno dojrzewających.

Rasa ta podobnie jak rasa złotnicka biała jest doskonale przystosowana do miejscowych warunków środowiskowych, nie ma dużych wymagań paszowych i jest odporna na specyficzne czynniki chorobotwórcze. Rasa złotnicka pstra szczególnie dobrze radzi sobie w utrzymaniu wolno wybiegowym. Mięso ze świń tej rasy zostało wpisane w dniu 9 października 2025 r. na Listę Produktów Tradycyjnych, w kategorii: Produkty mięsne jako: „wielkopolska wieprzowina złotnicka pstra”.

HISTORIA POWSTANIA RAS ZŁOTNICKICH

Rasy złotnickie biała i pstra powstały w latach 1946–1949, kiedy to prof. dr hab. Stefan Alexandrowicz przeprowadził badania monograficzne nad świniami prymitywnymi na terenie województwa olsztyńskiego. Efektem tych badań był zakup przez Akademię Rolniczą w Poznaniu 5 knurków i 18 loszek przywiezionych przez przesiedleńców z okolic Wilna i Nowogródka na tereny woj. olsztyńskiego. Były to mieszańce prymitywnych świń długouchych i krótkouchych z przewagą tych pierwszych i być może z domieszką wielkich białych angielskich. Zwierzęta te umieszczono w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym Złotniki należącym do Akademii Rolniczej w Poznaniu. Początkowo zakupiony materiał charakteryzował się dużym zróżnicowaniem pod względem cech pokrojowych oraz umaszczenia. Starano się jednak wybrać osobniki o cechach prymitywnych, chociaż w dalszej hodowli nie przywiązywano wagi do cech pokrojowych niemających żadnego związku z produkcją. W populacji wyjściowej świń ras złotnickich przeważały osobniki o umaszczeniu łaciatym czarno-białym i białym, zdarzały się jednak osobniki czarne, szare, rude oraz z pręgami. W trakcie prowadzenia pracy hodowlanej, opartej o racjonalnie prowadzoną selekcję materiału zwierzęcego i indywidualny dobór do kojarzeń, wyodrębniono dwie odmiany świń złotnickich: **białą** o użytkowości mięsnej i **pstrą** o użytkowości mięsno-słoninowej.

W roku 1962 odmiany świń złotnickich zostały uznane za dwie odrębne rasy i otwarto dla nich księgi zwierząt hodowlanych.

Świnie złotnickie odmiany białej doskonalono początkowo na terenie woj. poznańskiego w RZD Złotniki i RZD Przybroda. W celu przyspieszenia zmiany typu w kierunku użytkowości bekonowej zastosowano jednorazowy dolew krwi rasy zwislouchiej szwedzkiej (Svensk Landrace) oraz polskiej białej zwislouchiej. Kolejnymi centrami hodowlanymi, w których utrzymywano świnie złotnickie białe były: RZD Przybroda oraz WODR Sielinko, a także w PGR Michałów na terenie woj. wrocławskiego. W roku 1999 świnie złotnickie białe powróciły do Złotnik, gdzie są utrzymywane do dzisiaj.

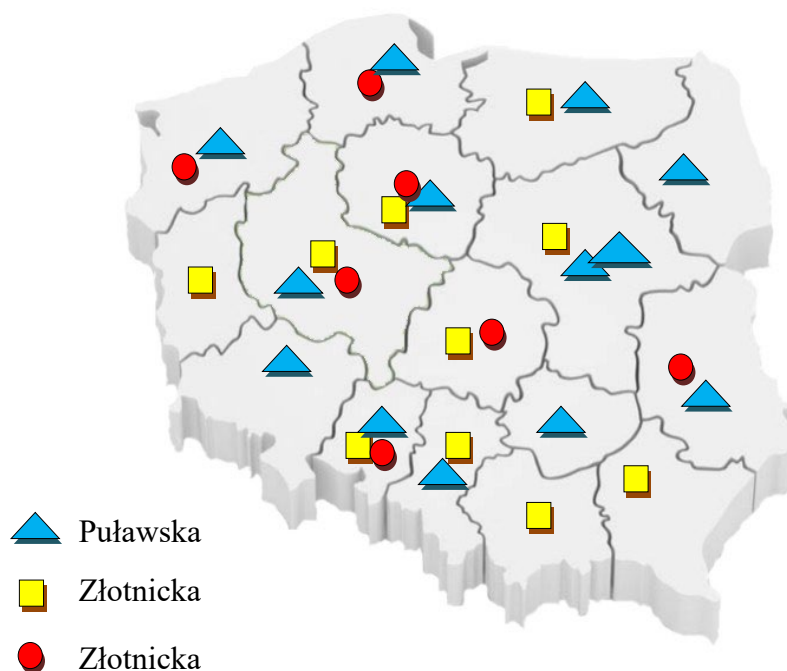
Świnie złotnickie odmiany pstrej początkowo utrzymywano w woj. olsztyńskim, w Zakładzie Polskiej Akademii Nauk Popielno i w Państwowym Gospodarstwie Rolnym – Parcz. Następne chlewnie zarodowe powstały na terenie woj. poznańskiego – KPGR Manieczki i woj. bydgoskiego – KPGR Chwaliszewo, Zakład Chraplewo. W 1984 roku świnie rasy złotnickiej pstrej objęto hodowlą zachowawczą jako rasę rodzimą świń w Polsce. Miało to na celu utrzymanie odrębnego genotypu świń rasy złotnickiej pstrej, który w porównaniu do innych utrzymywanych w kraju ras, charakteryzuje się bardzo urozmaiconym zestawem genów.

LOKALIZACJA

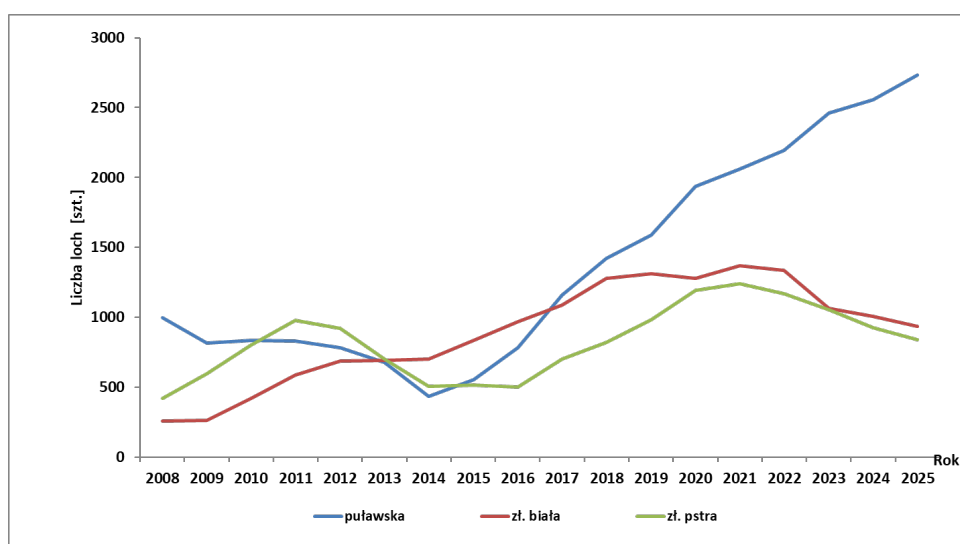
Rasa puławska, podobnie jak w ubiegłym roku występowała na terenie 13 województw. Przy czym obszar jej występowania się zmienił. Zlikwidowano stado w województwie małopolskim i utworzono nowe stado w województwie łódzkim. Rasa złotnicka biała (złb) występowała na terenie 10 województw. W porównaniu do ubiegłego roku obszar jej występowania się zmniejszył. Obecnie nie występuje na terenie województwa dolnośląskiego. Rasa złotnicka pstra (złp) występowała na terenie 7 województw. W porównaniu do roku ubiegłego obszar jej występowania się nie zmienił. W zestawieniu poniżej podano stan loch w poszczególnych województwach na 15 marca 2025 roku oraz liczbę stad i loch objętych oceną użytkowości rozplodowej w roku 2025. Na wykresie 1 zaprezentowano liczbę loch objętych programem ochrony wg stanu na dzień 15 marca, w okresie od 2008 do 2025 roku.

Województwo	Stan na 15.03.2025		Liczba objętych oceną w roku 2025	
	liczba loch	śr. wielkość stada	hodowli	loch
Rasa puławska				
Dolnośląskie	16	16,00	1	37
Kujawsko-pomorskie	667	29,00	24	716
Lubelskie	890	28,71	32	907
Łódzkie	-	-	2	18
Mazowieckie	450	34,62	13	474
Opolskie	110	36,67	3	119
Podlaskie	93	31,00	3	79
Pomorskie	222	27,75	8	201
Śląskie	51	51,00	1	44
Warmińsko-mazurskie	98	19,60	5	112
Wielkopolskie	58	58,00	1	52
Zachodniopomorskie	30	30,00	1	30
Świętokrzyskie	49	24,50	2	53
Rasa złotnicka biała				
Kujawsko-pomorskie	14	14,00	1	14
Łódzkie	16	16,00	1	16
Mazowieckie	26	13,00	2	26
Opolskie	10	10,00	1	10
Podkarpackie	10	10,00	1	7
Śląskie	14	14,00	1	17
Warmińsko-mazurskie	11	11,00	1	11
Wielkopolskie	745	35,48	22	709
Lubuskie	14	14,00	1	10
Małopolskie	77	25,67	3	77
Rasa złotnicka pstra				
Kujawsko-pomorskie	190	47,50	4	165
Lubelskie	14	14,00	1	14
Łódzkie	14	14,00	-	-
Opolskie	102	102,00	1	101
Pomorskie	213	53,25	4	211
Wielkopolskie	248	49,60	5	257
Zachodniopomorskie	59	29,50	3	63

Rys. 1. Lokalizacja utrzymywania świń ras chronionych w roku 2025

Wykres 1. Liczba loch objętych programem ochrony zasobów genetycznych świń, stan na dzień 15 marca

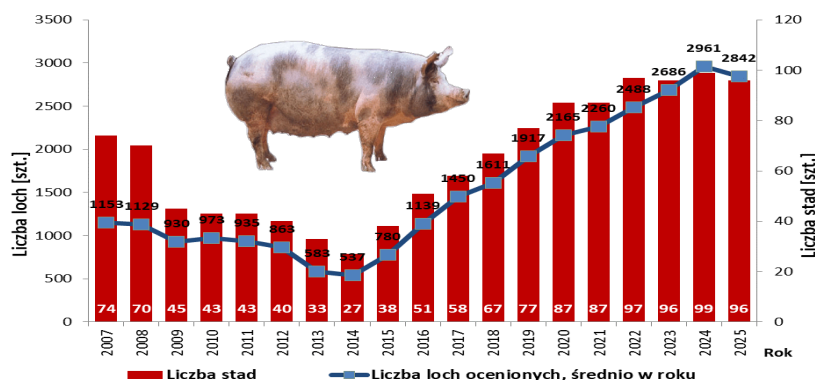

WYNIKI OCENY

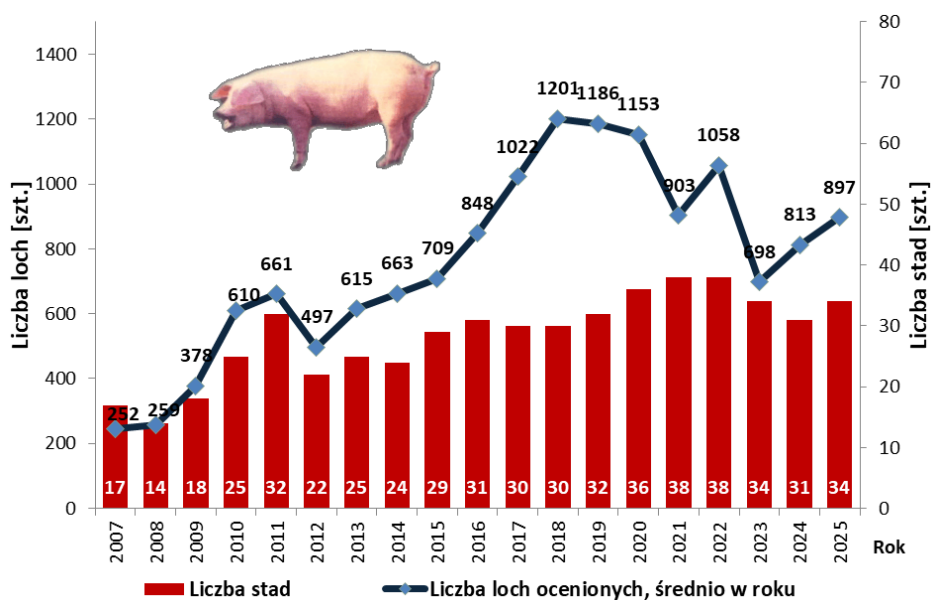
ZMIANY W LICZEBNOŚCI LOCH I STAD OBJĘTYCH OCENĄ UŻYTKOWOŚCI

Zmiany w liczebności loch i stad poszczególnych ras będących pod oceną użytkowości rozplodowej na przestrzeni lat przedstawiono na wykresach 2–4. Od roku 2015 i 2021 realizowano kolejną edycję Programu rolnośrodowiskowo-klimatycznego, w ramach PROW 2014–2020, z wyższymi, w porównaniu z PROW 2007–2013 stawkami płatności za lochę. W roku 2023 rozpoczęto realizację Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) na lata 2023–2027, w którym dopłata 1335 zł/szt./rok objęto zarówno lochy, jak i knury utrzymywane w stadach. Fakt ten prawdopodobnie wpłynął na zwiększenie zainteresowania hodowlą ras rodzimych, szczególnie w rasie puławskiej. Od roku 2015 w rasie puławskiej obserwowano zwiększenie liczby loch pod oceną do roku 2024. W roku 2025 odnotowano spadek liczby loch pod oceną do poziomu 2842 szt., w 96 stadach. W rasie złotnickiej białej obserwowano powolny, ale stały wzrost liczebności loch w okresie od 2007 do 2020 (do 1153 loch pod oceną). W kolejnych latach odnotowano trend spadkowy w liczebności ocenianych loch. Natomiast w roku 2025 zaobserwowano wzrost, gdyż pod oceną było 897 loch tej rasy utrzymywanych w 34 stadach. W rasie złotnickiej pstrej od roku 2010 do 2015 zarejestrowano spadek liczby hodowli oraz liczby loch pod oceną, o średnio 100 loch rocznie. Następnie do roku 2020 następował rozwój populacji do 1010 loch, ale w kolejnych latach do roku 2024 znów obserwowano trend spadkowy w liczebności tej rasy. W roku 2025 liczba ocenianych loch zwiększyła się i wynosiła 811 w 18 stadach. Obserwowany spadek liczby loch poddawanych ocenie rozplodowej w rasach złotnickich w latach 2020–2024 wynikał w głównej mierze z pojawienia od roku 2020, na terenach woj. lubuskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego szeregu przypadków i ognisk choroby ASF oraz wyznaczenia na tych terenach przez Główny Inspektorat Weterynarii stref objętych ograniczeniami stopnia II (strefa różowa) i III (strefa czerwona) (<https://bip.wetgiw.gov.pl/asf/mapa/>). W strefach tych znalazły się hodowle produkujące przede wszystkim prosięta ras złotnickich. Utrudnienia lub wręcz brak możliwości sprzedaży warchlaków zmusił hodowców do zaprzestania lub ograniczenia krycia loch.

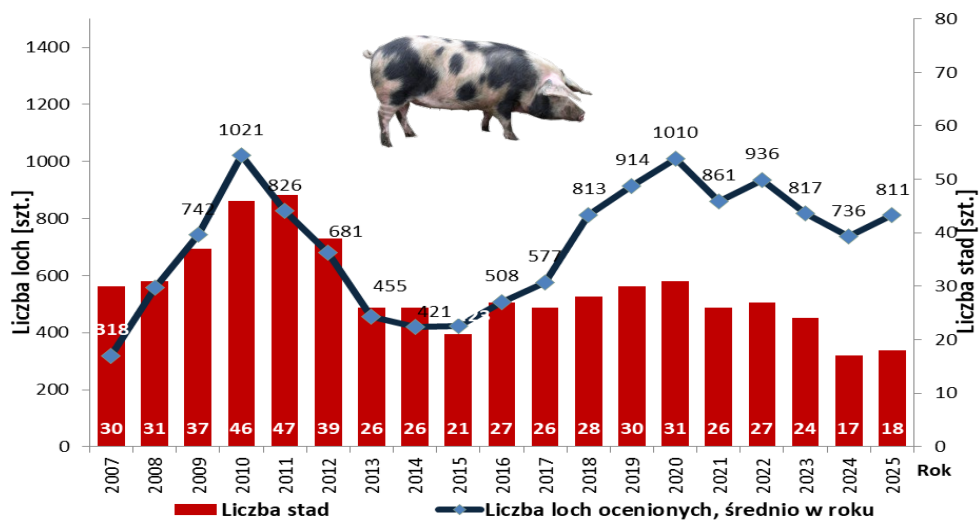
Wykres 2. Liczba stad i loch rasy **puławskiej** będących pod oceną w latach 2007–2025

Wykres 3. Liczba stad i loch rasy **złotnickiej białej** będących pod oceną w latach 2007–2025

Wykres 4. Liczba stad i loch rasy **złotnickiej pstrej** będących pod oceną w latach 2007–2025

UŻYTKOWOŚĆ ROZPŁODOWA

W roku 2025 ogółem oceniono użytkowość rozplodową 4550 loch na podstawie 6872 miotów. Szczegółowe wyniki oceny użytkowości rozplodowej przedstawiono w tabelach 1A, 1B i 1C. Dane te dotyczą miotów urodzonych w okresie od 01.01.2025 do 31.12.2025 roku. Wyniki użytkowości rozplodowej loch zależne są między innymi od rasy, wieku, stanu zdrowia zwierząt, żywienia i sposobu utrzymania. Ważnym czynnikiem jest również intensywność eksploatacji loch, staranność obsługi i metody chowu. Wszystkie te czynniki wpływają na częstotliwość oproszeń, czyli na uzyskaną od lochy liczbę miotów oraz na ilość prosiąt w roku. Na podstawie przedstawionych danych (tabela 1A) można stwierdzić, że w roku 2025 największą średnią liczbę prosiąt urodzonych w miocie miały lochy rasy puławskiej (9,74 szt.), następnie złotnickiej białej i pstrej (odpowiednio 7,83 szt. i 7,67 szt.). Lochy omawianych ras urodziły średnio w roku od 1,2 miotu w rasie złotnickiej pstrej do 1,6 miotu w rasie puławskiej. Średnie straty prosiąt do 21. dnia życia wahały się średnio od 5,88% w rasie złotnickiej białej do 12,97% w rasie złotnickiej pstrej.

Tabela 1A. Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch w roku 2025
– zestawienie według ras

Rasa	Liczba loch	Liczba ocenianych miotów		Liczba prosiąt urodzonych w miocie	Liczba prosiąt w 21. dniu	Straty prosiąt do 21 dnia życia (%)	Liczba sztuków lochy
		ogółem	pierw.				
Puławska	2842	4694	671	9,74	8,82	9,44	14,4
Złotnicka biała	897	1213	158	7,83	7,37	5,88	14,1
Złotnicka pstra	811	965	77	7,67	6,67	12,97	13,6

Wiek w dniu pierwszego oproszenia jest cechą zależną zarówno od predyspozycji rasowych zwierząt, jak i od metod chowu w poszczególnych gospodarstwach. Lochy rasy puławskiej charakteryzujące się wczesnym dojrzewaniem uzyskały pierwsze mioty średnio w 393. dniu życia (tabela 1B). Lochy ras złotnickich cechujące się późnym dojrzewaniem rodziły pierwsze mioty średnio w 427. dniu życia (złotnicka biała) oraz w 474. dniu życia (złotnicka pstra). Analizując wiek pierwszego oproszenia w poszczególnych gospodarstwach zaobserwowano, że w analizowanym roku, w rasie puławskiej lochy swoje pierwsze mioty rodziły najwcześniej średnio w 292. dniu (stado 04 521), a najpóźniej średnio w 637. dniu życia (stado 20 238). W rasie złotnickiej białej lochy swoje pierwsze mioty rodziły najwcześniej średnio w 317. dniu (stado 03 121), a najpóźniej średnio w 729. dniu życia (stado 03 118). Lochy złotnickie pstre natomiast uzyskały pierwsze mioty od średnio 329. (stado 01 078) do 605. dnia życia (stado 01 108). Okres międzymiotu zależny jest

od indywidualnych cech zwierząt oraz od intensywności eksploatacji lochy. Wielkość tej cechy w rasach zachowawczych świń wahała się średnio od 201 (puławska) do 320 dni (złotnicka pstra). We wszystkich trzech rasach najkrótsze okresy międzymiotu uzyskano w stadach: 04 544 (puławska), 03 069 (złb) i 01 095 (złp). Najdłuższe okresy międzymiotu wystąpiły w stadach: 22 379 (puławska), 03 103 (złb) i 01 347 (złp).

Tabela 1B. Wiek pierwszego oproszenia loch i okres międzymiotu w roku 2025
– zestawienie według ras

Rasa	Średni wiek w dniu pierwszego oproszenia (dni)			Okres międzymiotu (dni)		
	średnia	min.	maks.	średnia	min.	maks.
Puławska	393	292	637	201	160	411
Złotnicka biała	427	317	729	254	154	400
Złotnicka pstra	474	329	605	320	165	380

W 2025 roku w wybranych gospodarstwach przeprowadzono kontrolę masy ciała miotów w dniu urodzenia i w 21. dniu ich życia (tabela 1C). Masa miotu, a także masa prosięcia istotnie zależne są przede wszystkim od liczby prosiąt w miocie. Średnia masa miotów w dniu urodzenia wahała się od 10,00 kg w rasie złotnickiej pstrej do 13,32 kg w rasie złotnickiej białej, a średnia masa ciała prosięcia urodzonego od 1,40 kg (rasa puławska) do 1,55 kg w rasie złotnickiej białej. W 21. dniu życia prosiąt średnia ich masa ciała wyniosła od 4,28 kg (rasa złotnicka pstra) do 5,20 kg (rasa złotnicka biała). Masa miotu w tym dniu, w analizowanych rasach wynosiła od 30,85 kg w rasie złotnickiej pstrej do 48,12 kg w rasie puławskiej.

Tabela 1C. Masa miotu i prosięcia w dniu urodzenia i w 21. dniu życia, w roku 2025
– zestawienie według ras

Rasa	W dniu urodzenia			W 21. dniu życia		
	procent zważonych miotów	średnia masa prosięcia (kg)	średnia masa miotu (kg)	procent zważonych miotów	średnia masa prosięcia (kg)	średnia masa miotu (kg)
Puławska	33,4	1,40	12,57	33,1	4,91	48,12
Złotnicka biała	3,50	1,55	13,32	6,60	5,20	42,60
Złotnicka pstra	19,60	1,54	10,00	19,60	4,28	30,85

Tabela 2. Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch w poszczególnych województwach w roku 2025 – zestawienie według ras

Województwo	Liczba loch	Liczba ocenianych miotów		Liczba prosiąt urodzonych w miocie	Liczba prosiąt w 21. dniu	Średni wiek w dniu pierwszego oproszenia (dni)	Okres międzymiotu (dni)
		ogółem	pierw.				
Puławska							
Dolnośląskie	37	52	27	9,67	8,58	417	189
Kujawsko-pomorskie	716	1179	169	8,99	8,3	392	201
Lubelskie	907	1510	225	10,43	9,17	383	194
Mazowieckie	474	810	90	10,07	9,4	388	200
Opolskie	119	206	38	8,98	8,42	394	222
Podlaskie	79	93	5	10,34	9,42	457	281
Pomorskie	201	301	33	9,7	8,51	432	224
Warmińsko-mazurskie	112	182	33	8,58	8,06	417	193
Wielkopolskie	52	103	8	10,42	8,65	393	171
Zachodnio-pomorskie	30	65	8	8,65	8,23	366	186
Łódzkie	18	22	18	8,73	7,64	388	164
Śląskie	44	81	8	8,86	8,48	390	200
Świętokrzyskie	53	90	9	9,43	8,52	361	207
Złotnicka biała							
Kujawsko-pomorskie	14	28	2	7,61	4,86	326	179
Lubuskie	10	11	2	6,64	6,64	723	333
Mazowieckie	26	27	0	7,74	6,33	-	319
Małopolskie	77	99	3	4,86	4,78	404	270
Opolskie	10	23	0	10,96	10,78	-	199
Podkarpackie	7	9	6	4,67	4,44	730	284
Warmińsko-mazurskie	11	14	4	5,36	5,36	327	255
Wielkopolskie	709	956	127	8,15	7,73	415	253
Łódzkie	16	21	6	9,19	9,1	427	286
Śląskie	17	25	8	6,44	5,6	400	216
Złotnicka pstra							
Kujawsko-pomorskie	165	184	10	8,45	6,92	605	340
Lubelskie	14	14	0	5,71	4,86		331
Opolskie	101	114	0	7,12	5,54		326
Pomorskie	211	220	2	7,91	6,86	330	356
Wielkopolskie	257	367	44	7,39	6,93	443	281
Zachodniopomorskie	63	66	21	7,56	6,27	491	334

W tabeli 2 zamieszczono wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch w poszczególnych województwach w roku 2025. Najwięcej loch rasy puławskiej oceniono na terenie województwa lubelskiego (907 szt.) oraz kujawsko-pomorskiego

i mazowieckiego (odpowiednio 716 i 474 szt.). Najwięcej prosiąt urodziły lochy w województwie lubelskim (10,43 szt.), podlaskim (10,34 szt.), wielkopolskim (10,42 szt.) i mazowieckim (10,07 szt.). Najwięcej prosiąt w miocie odchowano w województwie podlaskim (9,42 szt.). W województwie łódzkim i wielkopolskim uzyskano najkrótszy okres międzymiotu wynoszący odpowiednio 164 i 171 dni. W rasie złotnickiej białej najwięcej loch oceniono w województwie wielkopolskim (709 szt.) oraz małopolskim (77 szt.). W województwie opolskim, łódzkim i wielkopolskim uzyskano największą liczbę prosiąt urodzonych od lochy (odpowiednio 10,96 szt., 9,19 szt. i 8,15 szt.). Najwięcej prosiąt odchowano również w województwie opolskim (10,78 szt.) oraz w województwie łódzkim (9,1 szt.). Najkrótszy okres międzymiotu 179 dni stwierdzono w województwie kujawsko-pomorskim. W przypadku rasy złotnickiej pstrej najwięcej loch poddano ocenie rozplodowej na terenach województwa wielkopolskiego (257 szt.), pomorskiego (211 szt.) i kujawsko-pomorskiego (165 szt.). Najwięcej prosiąt w miocie urodziły lochy pochodzące z terenów województwa kujawsko-pomorskiego i pomorskiego (odpowiednio 8,45 szt. i 7,91 szt.). Najwięcej prosiąt odchowano w województwie wielkopolskim (6,93) oraz w kujawsko-pomorskim (6,92). Z kolei najkrótszy okres międzymiotu 281 dni uzyskano w województwie wielkopolskim oraz opolskim 326 dni.

OCENA TUCZNA I RZEŻNA DOKONANA PRZYŻYCIOWO

Ocenie przyżyciowej poddano w roku 2025 ogółem 467 młodych knurów i 3980 loszek hodowlanych ras zachowawczych. W tabelach 3 i 4 zamieszczono dane dotyczące wyników oceny przyżyciowej knurów, a w tabelach 5 i 6 wyniki oceny przyżyciowej loszek. Wyniki tej oceny są specyficzne dla każdej z ras i wynikają z ich odmienności i różnorodności genetycznej. Zamieszczone w tabelach dane (tab. 3, 5) wskazują, że rasa puławska w porównaniu ze świnią ras złotnickich charakteryzuje się szybszym tempem wzrostu. Standaryzowany przyrost dzienny knurów rasy puławskiej wynosił 577 g/dzień, natomiast knurów złotnickiej białej – 494 g/dzień, a złotnickiej pstrej 460 g/dzień. Podobnie, loszki rasy puławskiej przyrastały lepiej niż loszki ras złotnickich. Standaryzowany przyrost dzienny loszek rasy puławskiej wynosił 544 g/dzień, natomiast złotnickiej białej – 505 g/dzień, a złotnickiej pstrej – 440 g/dzień,

W przypadku cech rzeźnych knury rasy puławskiej uzyskały standaryzowaną procentową zawartość mięsa w tuszy na poziomie 56,5% oraz standaryzowaną średnią grubość słoniny z dwóch pomiarów 12,2 mm. W rasach złotnickich knury charakteryzowały się mięsnością, która wynosiła 51,3% (złotnicka biała) i 49,6% (złotnicka pstra). Średnia grubość słoniny knurów ras złotnickich wynosiła 16,8 mm (złb) i 18,0 mm (złp). Mięsność loszek omawianych ras wahała się od 48,0% (złp) do 55,9% (puławska). Średnia grubość słoniny loszek rasy puławskiej i złotnickich była większa w stosunku do grubości słoniny knurów tych ras o 1,0 mm (puławska), 2,2 mm (złotnicka biała) i 2,1 mm (złotnicka pstra).

W tabelach 4 i 6 przedstawiono wyniki oceny przyżyciowej knurów i loszek w poszczególnych województwach w roku 2025. Najwięcej knurków rasy puławskiej oceniono na terenie województw lubelskiego i kujawsko-pomorskiego (odpowiednio 131 szt., i 122 szt.), a loszek w województwie kujawsko-pomorskim (1311 szt.). Knurki i loszki rasy złotnickiej białej i złotnickiej pstrej najliczniej ocenione były w województwie wielkopolskim (knurki odpowiednio 12 szt. i 4 szt., loszki odpowiednio 37 szt. i 35 szt.).

Tabela 3. Średnie wyniki przyżyciowej oceny młodych knurów w 2025 r.
– zestawienie według ras

Rasa	Liczba knurów	Wiek w dniu oceny (dni)	Masa ciała w dniu oceny (kg)	Średnia grubość słoniny (mm)	Wysokość „oka” pośladwicy (mm)	Przyrost dzienny standaryzowany (g)	Procentowa zawartość mięsa (%)	Indeks (pkt)
Puławska	444	187	109	12,2*	52,3*	577	56,5*	86
Złotnicka biała	16	196	97	16,8	44,4	494	51,3	74
Złotnicka pstra	7	186	86	18	41,9	460	49,6	62

* wartości standaryzowane

Tabela 4. Średnie wyniki przyżyciowej oceny młodych knurów w poszczególnych województwach – zestawienie według ras

Województwo	Liczba knurów	Wiek w dniu oceny (dni)	Masa ciała w dniu oceny (kg)	Średnia grubość słoniny (mm)	Wyśokość „oka” po lędwicy (mm)	Przyrost dzienny standaryzowany (g)	Procentowa zawartość mięsa (%)
Puławska							
Dolnośląskie	2	204	102	9*	51,3*	472	60,9*
Kujawsko-pomorskie	122	187	114	12,6*	53,3*	602	56,5*
Lubelskie	131	186	112	11,7*	51,7*	598	56,6*
Mazowieckie	71	192	104	13,1*	51,4*	533	55,7*
Opolskie	9	186	94	13,3*	47,4*	496	53,7*
Podlaskie	13	187	111	14,9*	53,7*	584	54,4*
Pomorskie	59	184	106	11,2*	52,5*	571	57,3*
Warmińsko-mazurskie	17	188	101	12,3*	55*	531	57,5*
Wielkopolskie	2	193	118	9*	43,1*	590	56,7*
Zachodnio-pomorskie	2	187	106	10,6*	54,6*	556	58,8*
Łódzkie	5	188	102	12*	60,1*	532	59,6*
Śląskie	7	192	101	12,8*	49,4*	518	55,4*
Świętokrzyskie	4	188	101	8,9*	45,9*	534	57,5*
Złotnicka biała							
Kujawsko-pomorskie	1	208	94	16,5	46	442	51,9
Małopolskie	1	188	90	16,5	50	474	52,9
Wielkopolskie	12	197	97	16,8	43,2	497	51,1
Śląskie	2	188	96	17,2	48,5	508	51,9
Złotnicka pstra							
Pomorskie	2	201	88	18,2	44	434	50
Wielkopolskie	4	180	86	18,2	41	482	49,2
Zachodniopomorskie	1	178	76	16,5	41	428	50,7

* wartości standaryzowane

Tabela 5. Średnie wyniki przyżyciowej oceny loszek w 2025 r. – zestawienie według ras

Rasa	Liczba loszek	Wiek w dniu oceny (dni)	Masa ciała w dniu oceny (kg)	Średnia grubość słoniny (mm)	Wyśokość „oka” po lędwicy (mm)	Przyrost dzienny standaryzowany (g)	Procentowa zawartość mięsa (%)	Indeks (pkt)
Puławska	3874	189	105	13,2*	52,7*	544	55,9*	90
Złotnicka biała	54	192	97	19	45,7	505	49,7	80
Złotnicka pstra	52	214	96	20,1	42,5	440	48	62

* wartości standaryzowane

Tabela 6. Średnie wyniki przyżyciowej oceny loszek w poszczególnych województwach – zestawienie według ras

Województwo	Liczba loszek	Wiek w dniu oceny (dni)	Masa ciała w dniu oceny (kg)	Średnia grubość słoniny (mm)	Wyso-kość „oka” polędwicy (mm)	Przyrost dzienny standary-zowany (g)	Procen-towa za-wartość mięsa (%)
Puławska							
Dolnośląskie	100	198	102	16*	50,3*	491	53,2*
Kujawsko-pomorskie	1311	187	104	13,6*	54,1*	549	55,8*
Lubelskie	811	187	106	12,8*	51,4*	563	55,6*
Mazowieckie	790	196	106	13,1*	52*	523	56,4*
Opolskie	47	181	91	13,7*	50,9*	502	54,1*
Podlaskie	41	182	103	15,1*	51,1*	567	52,9*
Pomorskie	361	183	105	11,2*	53*	569	57,4*
Warmińsko-mazurskie	219	190	105	14,2*	55,2*	540	55,8*
Wielkopolskie	19	195	104	12,9*	59,5*	521	59,2*
Zachodnio-pomorskie	16	188	101	11,2*	56,1*	529	58,7*
Łódzkie	9	195	92	13,6*	55,8*	456	57,2*
Śląskie	122	191	99	13,6*	47,2*	506	53,7*
Świętokrzyskie	28	189	109	12,5*	50,3*	566	55,8*
Złotnicka biała							
Lubuskie	3	204	98	17,5	43	471	50,3
Małopolskie	5	189	90	18,2	53,4	472	52,3
Podkarpackie	9	222	95	20,6	49,2	420	49,2
Wielkopolskie	37	184	98	18,9	44	532	49,4
Złotnicka pstra							
Pomorskie	3	177	83	18,2	40	473	49
Wielkopolskie	35	215	97	19,5	42,3	443	48,4
Zachodnio-pomorskie	14	221	95	22	43,6	424	46,6

* wartości standaryzowane

POZIOM ZINBREDOWANIA POPULACJI

W analizie rodowodowej jednym z ważniejszych terminów jest inbred. Jest to występowanie w genotypie osobnika potomnego par genów w stanie homozygotycznym. Układ homozygotyczny powstaje, gdy rodzice osobnika są spokrewnieni, czyli odziedziczyli takie same geny po wspólnym przodku lub przodkach. Miara inbredu jest współczynnik inbredu F_x (natężenia chowu krewniaczego), który informuje jaka część genów u danego osobnika jest homozygotyczna ponad przeciętną homozygotyczność w populacji. Podwyższona jego wartość u świń wpływa przede wszystkim na obniżenie poziomu cech związanych z płodnością loch i żywotnością prosiąt. Jego ujemne skutki obserwuje się już u osobników u których inbred przekracza 10%. Wzrostem inbredu szczególnie zagrożone są populacje o małej liczebności. Rasy rodzime świń objęte są Programami ochrony zasobów genetycznych, których celem jest hodowla z zachowaniem minimalizacji inbredu oraz monitoring jego wartości. Wyniki monitoringu wielkości współczynnika inbredu ras rodzimych świń przedstawiono w tabeli 7. Przeanalizowano dane rodowodowe zwierząt zgromadzonych w bazie IZ w okresie od 2016 do 2025 r., jest to okres obejmujący zwierzęta żyjące. Analizę przeprowadzono dla każdego roku oddzielnie, przy czym podziału dokonano według daty urodzenia zwierząt. Należy nadmienić, że dane dotyczące wartości inbredu w ostatnim roku oceny (2025) prezentowane w tabeli 7 ulegną zmianie, gdy bazy danych Instytutu Zootechniki zostaną uzupełnione o zwierzęta urodzone w 2025 r. i poddane ocenie użytkowości w 2026 r. Ogółem analizą objęto 38 921 zwierząt rasy puławskiej (puł), 2524 rasy złotnickiej białej (złb) i 1862 rasy złotnickiej pstrej (złp). W kolejnych latach analizowanego okresu obserwuje się wahania wartości współczynnika inbredu u zwierząt. Zwierzęta urodzone w 2024 r. i poddane ocenie wartości użytkowej w latach 2024–2025 uzyskały średni współczynnik inbredu na poziomie od 5,4% w rasie złotnickiej pstrej do 9,4% w rasie złotnickiej białej. W porównaniu z rokiem 2023 wartość tego parametru zmniejszyła się o 0,1% w rasie puławskiej, natomiast w rasach złotnickiej białej i złotnickiej pstrej odnotowano wzrost.

Analiza wartości współczynnika inbredu zwierząt zinbredowanych (tab. 7. pola szare) wykazała, że w rasie puol i złb najwięcej zwierząt urodzonych w analizowanym okresie cechowało się wartością tego parametru z przedziałów $0,0313 \leq F < 0,0625$ i $0,0625 \leq F < 0,0938$ (odpowiednio 40,75% i 22,62% zwierząt rasy puol i 38,59% i 22,86% zwierząt rasy złb). W rasie złp najwięcej zwierząt znalazło się w przedziałach o wartości współczynnika inbredu $F < 0,0313$ i $0,0313 \leq F < 0,0625$ (odpowiednio 32,61% i 31,19% zwierząt). Generalnie w całym analizowanym okresie czasu, ponad połowa zwierząt w populacji aktywnej rasy puol i złb cechowała się niską wartością współczynnika inbredu do $F < 0,0625$ (50,23% w rasie puol, 52,80% w rasie złb). Natomiast 11,44% zwierząt rasy puol i 11,35% zwierząt rasy złb uzyskało poziom zinbredowania przekraczający $F > 0,125$. Obecnie, w populacji aktywnej rasy złp 63,80% zwierząt cechuje się niską wartością współczynnika inbredu ($F < 0,0625$) i jedynie 9,23% zwierząt uzyskało poziom zinbredowania przekraczający $F > 0,125$.

Należy podkreślić, że w przypadku ras rodzimych odpowiednio liczne pogłowie, a w szczególności odpowiedni stosunek liczby knurów do liczby utrzymywa-

nych loch, nie spadające poniżej poziomu umożliwiającego prawidłowe prowadzenie prac hodowlanych z zachowaniem zasad minimalizacji inbrodu, jest gwarantem zachowania różnorodności genetycznej, która jest wyróżnikiem ras rodzimych w stosunku do ras wysoko produkcyjnych.

Tabela 7. Średnie wyniki zimbredowania populacji aktywnej świń rasy puławskiej, złotnickiej białej i złotnickiej pstrej w latach 2016–2025

Rok	Liczba zwierząt*	Średni inbred	Procent zimbredowanych zwierząt	Inbred zwierząt zimbredowanych					
				średni inbred	w tym ilość zwierząt o inbredzie (%)				
					<0,0313	0,0313-0,0625	0,0625-0,0938	0,0938-0,1250	>0,125
PUŁAWSKA									
2016	3044	0,047	93,2	0,04668	26,1	51,1	15,4	4,3	3,1
2017	3841	0,049	100,0	0,04893	23,2	58,7	10,6	4,5	2,9
2018	2803	0,056	100,0	0,05574	17,3	57,0	17,1	3,7	4,8
2019	3194	0,071	100,0	0,07091	8,3	47,9	24,3	9,9	9,6
2020	4152	0,085	100,0	0,08485	7,2	43,5	18,4	14,7	16,2
2021	5162	0,090	100,0	0,09017	2,4	42,7	23	13,4	18,5
2022	4861	0,087	99,9	0,08702	0,7	39,0	24,6	23,0	12,7
2023	4946	0,087	92,7	0,08712	0,1	26,2	30,5	28,9	14,3
2024	4646	0,086	90,9	0,08567	2,4	25,6	29,4	25,7	16,8
2025**	2272	0,086	92,2	0,08586	7,1	15,8	32,9	28,7	15,5
średnio	38921	0,074	96,89	0,0743	9,48	40,75	22,62	15,68	11,44
ZŁOTNICKA BIAŁA									
2016	383	0,064	94,5	0,06397	24,3	44,5	14,1	3,3	13,8
2017	276	0,061	97,1	0,06129	30,2	33,2	14,2	13,1	9,3
2018	278	0,046	81,3	0,04589	4,9	74,3	12,8	7,1	0,9
2019	240	0,060	90,4	0,06045	12,4	35,5	28,1	20,3	3,7
2020	399	0,060	95,2	0,06022	18,7	51,8	13,9	8,7	6,8
2021	321	0,051	90,3	0,05081	18,3	43,4	31,4	4,5	2,4
2022	167	0,079	79,6	0,07902	3,0	18,8	39,8	16,5	21,8
2023	219	0,079	91,3	0,07855	9,5	22,5	29,5	14,5	24,0
2024	211	0,094	87,7	0,09384	10,8	11,9	28,1	18,4	30,8
2025**	30	0,063	100	0,06311	10	50	16,7	23,3	0
średnio	2524	0,066	90,74	0,06572	14,21	38,59	22,86	12,97	11,35
ZŁOTNICKA PSTRA									
2016	232	0,072	94,8	0,07229	25,0	45,9	13,6	0,0	15,5
2017	357	0,036	67,8	0,03636	26,9	43,8	16,5	12,8	0,0
2018	299	0,038	68,6	0,03805	38,5	30,2	22,0	1,5	7,8
2019	172	0,065	79,1	0,06464	42,6	15,4	17,6	4,4	19,9
2020	219	0,052	84,0	0,05225	44,0	30,4	2,2	14,1	9,2
2021	212	0,045	80,2	0,04450	48,2	10	12,9	24,1	4,7
2022	145	0,056	66,2	0,05571	25,0	45,8	6,3	0,0	22,9
2023	122	0,049	95,1	0,04863	29,3	55,2	9,5	1,7	4,3
2024	89	0,054	98,9	0,05427	46,6	35,2	10,2	0	8
2025**	15	0,009	13,3	0,00861	0	0	100	0	0
średnio	1862	0,048	74,8	0,04753	32,61	31,19	21,08	5,86	9,23

* liczba zwierząt urodzonych w roku, poddanych ocenie użytkowości

** liczba zwierząt urodzonych w roku, poddanych ocenie użytkowości w roku urodzenia

**MONITORING CECH UŻYTKOWOŚCI
ŚWIN RAS RODZIMYCH
NA PRZESTRZENI LAT
2007–2025**

ZMIANY W CECHACH UŻYTKOWYCH NA PRZESTRZENI LAT

Na wykresach 5–13 przedstawiono zmiany jakie nastąpiły w najważniejszych cechach użytkowości rozplodowej oraz w ocenie przyżyciowej w latach 2007–2025. Liczba prosiąt żywo urodzonych w miocie na przestrzeni tego okresu we wszystkich rasach zachowawczych ulegała wahaniom (wykres 5A, 8A i 11A). Różnice pomiędzy poszczególnymi latami 2007–2015 w rasie puławskiej i 2007–2016 w rasach złotnickich nie były znaczne i generalnie można stwierdzić, że cecha ta w omawianym okresie czasu utrzymywała się na stałym poziomie. Jednak w rasach puławskiej, złotnickiej białej i złotnickiej pstrej w kolejnych latach od 2017 do 2025 roku obserwuje się niepokojący trend spadkowy liczby urodzonych i odchowanych prosiąt.

Na wykresach 5B, 5C, 8B, 8C, 11B i 11C przedstawiono zmiany w masie ciała prosiąt i miotów ważonych w dniu urodzenia i w 21. dniu życia w okresie od 2011 do 2025 roku. We wszystkich rasach stwierdzono, że w analizowanym okresie czasu masa miotu oraz średnia masa prosięcia w dniu urodzenia jak i w 21. dniu ich życia ulegają niewielkim zmianom. W rasie puławskiej najwyższą masę miotu w dniu urodzenia i najwyższą masę prosięcia urodzonego uzyskano w 2014 r. (odpowiednio 17,77 kg i 1,97 kg), a najniższą w roku 2018 (odpowiednio 10,58 kg i 1,24 kg). W rasie złotnickiej białej masa miotu w dniu urodzenia wahała się od 12,22 (w 2015 r.) do 14,4 kg (w 2016 r.), a masa prosięcia urodzonego od 1,42 (w 2011 r.) do 1,64 kg (w 2016 r. oraz 2022 r.). Podobnie, w rasie złotnickiej pstrej masa miotu w dniu urodzenia wahała się od 11,66 (w 2014 r.) do 13,87 kg (w 2017 r.), a masa prosięcia urodzonego wynosiła od 1,36 kg (w 2015 r.) do 1,77 kg (w 2020 r.). W przypadku masy miotu w 21. dniu życia, w rasie puławskiej wynosiła ona od 45,67 (2011 rok) do 59,52 kg (2014 rok), a średnia masa prosięcia odsadzonego od 4,54 (2021 rok) do 6,38 kg (2020 rok). W rasie złotnickiej białej masa miotu w 21. dniu wynosiła od 38,75 (2021 rok) do 53,5 kg (2014 rok), a średnia masa prosięcia od 4,50 (2012 rok) do 5,74 kg (2013 rok). W rasie złotnickiej pstrej masa miotu wynosiła od 30,85 (2025 rok) do 47,33 kg (2018 rok), a masa prosięcia odsadzonego od 3,60 (2015 rok) do 5,03 kg (2016 rok).

Prezentowane na wykresie 6 i 7 wyniki oceny przyżyciowej knurów i loszek rasy puławskiej w latach 2007–2025 wskazują, że populacja świń tej rasy w całym analizowanym okresie nie ulegała presji selekcyjnej wynikającej z uwarunkowań ekonomicznych. Świadczą o tym niewielkie zmiany w użytkowości tucznej i rzeźnej. Przyrosty dzienne zmniejszone w stosunku do roku 2007 o 51 g (knurki) i o 38 g (loszki), mięsność u knurków zmniejszona o 0,8%, a grubość słoniny zwiększona o 0,7 mm, u loszek mięsność zwiększona o 0,3%, a grubość słoniny zmniejszona o 0,2 mm.

Aktualne wyniki oceny przyżyciowej knurków i loszek rasy złotnickiej białej (wykres 9 i 10) wskazują, że w stosunku do populacji w roku 2007 knurki i loszki cechują się większymi przyrostami dziennymi o odpowiednio 86 g/dzień i 44 g/dzień. Na przestrzeni analizowanego okresu czasu obserwuje się wahania mięsności i grubości słoniny u ocenianych zwierząt. U knurów tej rasy obserwowany wzrost

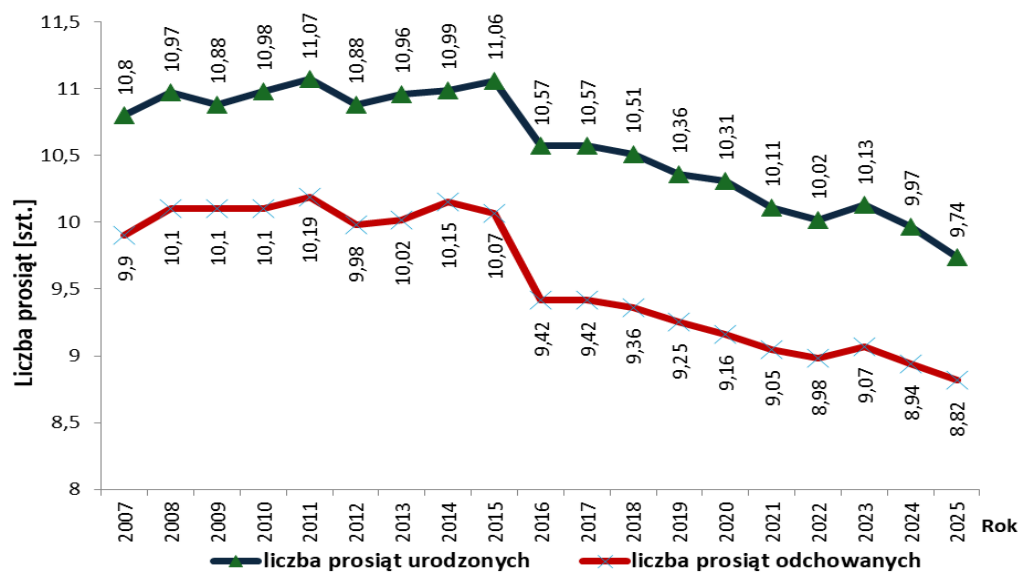
mięsności od 2015 do 2019 roku, został zahamowany w kolejnych latach. W roku 2025 w stosunku do roku 2012 obserwuje się zmniejszenie mięsności o 6,4% i zwiększenie otluszczenia tuszy o 7,0 mm. U loszek w całym okresie stwierdza się jedynie niewielkie zmiany. W porównaniu do roku 2007 stwierdzono zwiększenie o 1,6% mięsności i zmniejszenie otluszczenia tuszy o 1,8 mm.

Wyniki oceny przyżyciowej w rasie złotnickiej pstrej (wykres 12 i 13) wskazują, że aktualnie utrzymywana populacja świń rasy złotnickiej pstrej także nie uległa presji selekcyjnej. Została zachowana jej zmienność wewnątrz rasowa i odrębność genetyczna. Wartość wskaźników z tej oceny w analizowanym okresie czasu uległa niewielkim wahaniom. Knurki ocenione w 2025 roku, w stosunku do zwierząt ocenianych w 2007 roku, cechowały się większymi o 58 g/dzień przyrostami dziennymi, większą zawartością mięsa w tuszy o 0,1% i większym otluszczeniem o 0,3 mm. Loszki ocenione w 2025 roku, w porównaniu do loszek ocenionych w roku 2007, charakteryzowały się szybszymi przyrostami dziennymi o 60 g/dzień, niższą mięsnością o 0,1% i większą średnią grubości słoniny grzbietowej o 0,3 mm.

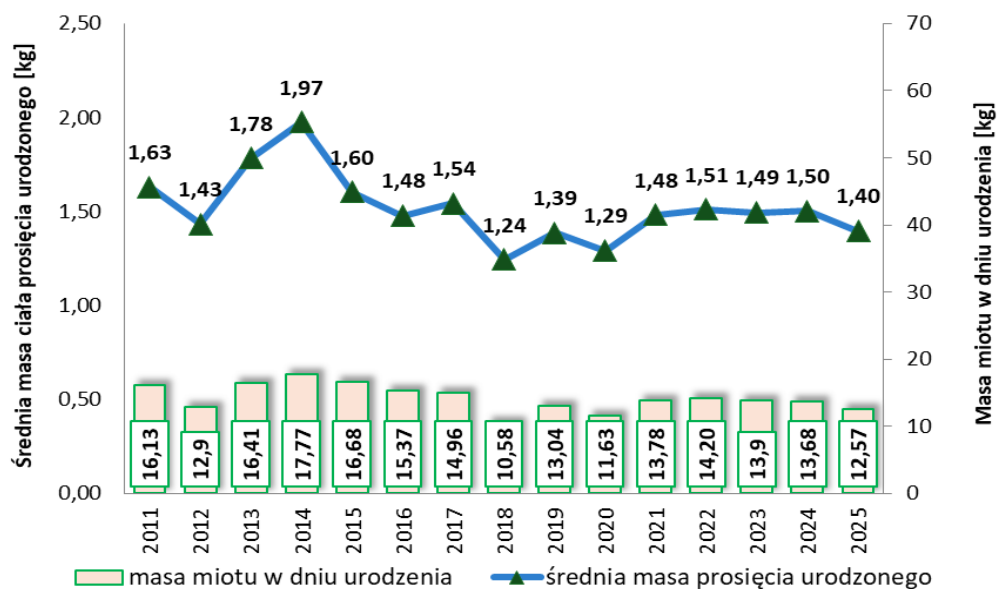
RASA PUŁAWSKA

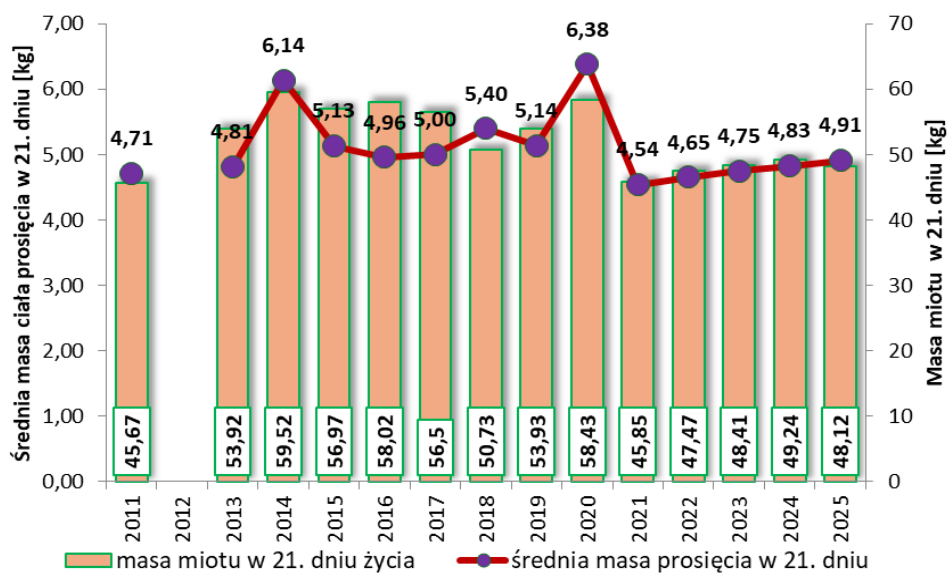
Wykres 5A. Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch rasy puławskiej
– liczba prosiąt urodzonych i odchowanych w miocie

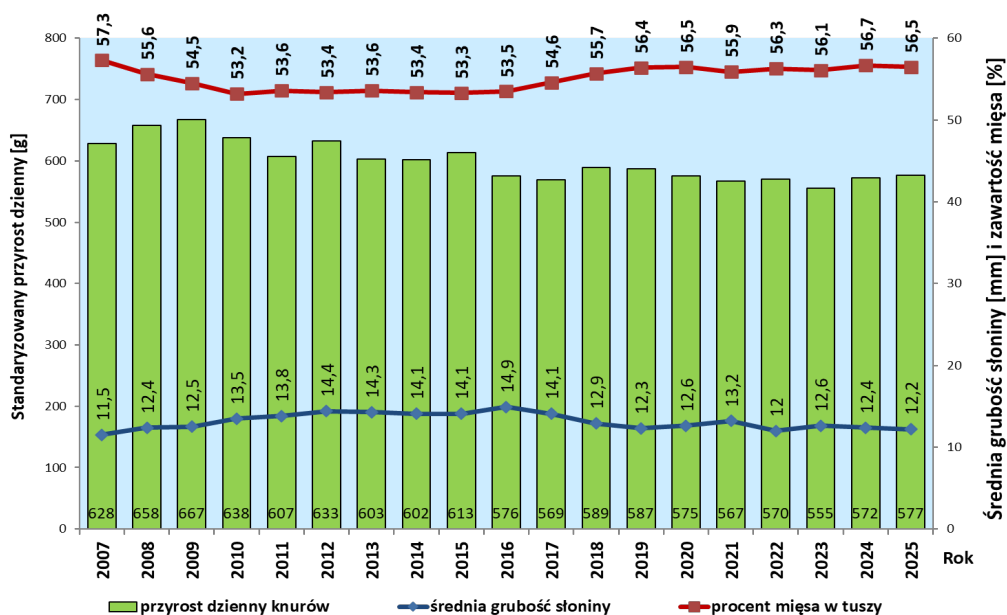
Wykres 5B. Masa miotu i prosięcia rasy puławskiej – w dniu urodzenia

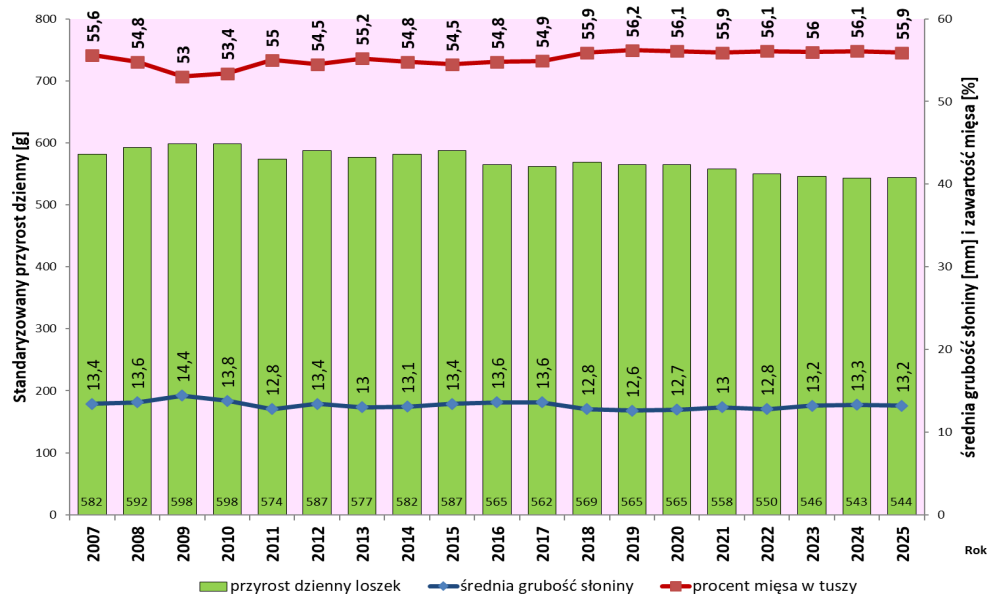
Wykres 5C. Masa miotu i prosięcia rasy puławskiej – w 21. dniu życia

Wykres 6. Wyniki oceny przyżyciowej knurów rasy puławskiej w latach 2007–2025

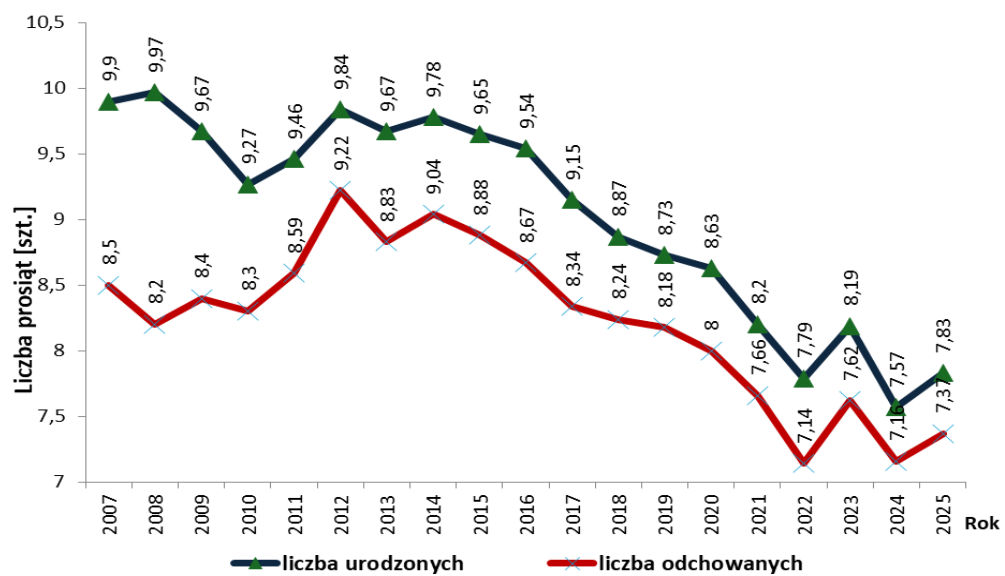
Wykres 7. Wyniki oceny przyżyciowej loszek rasy puławskiej w latach 2007–2025

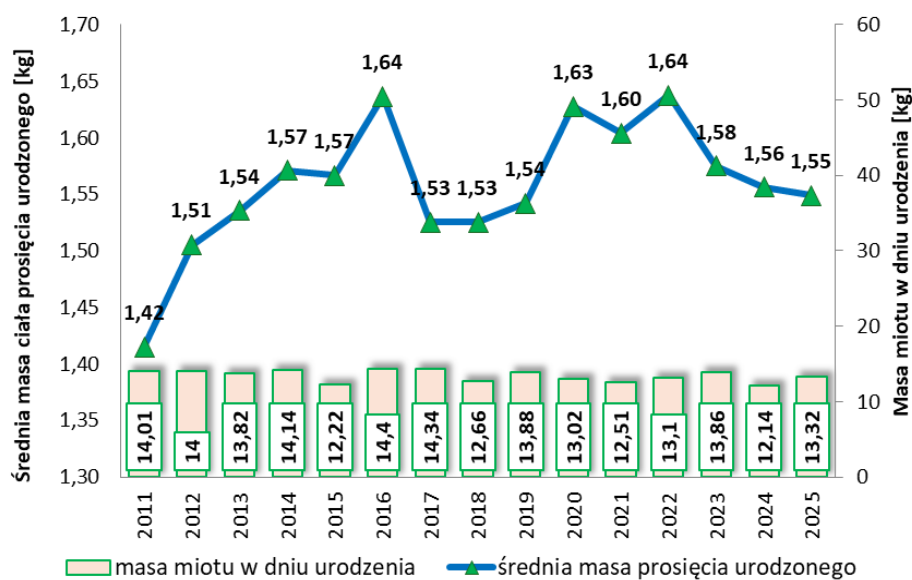
RASA ŻŁOTNICKA BIAŁA

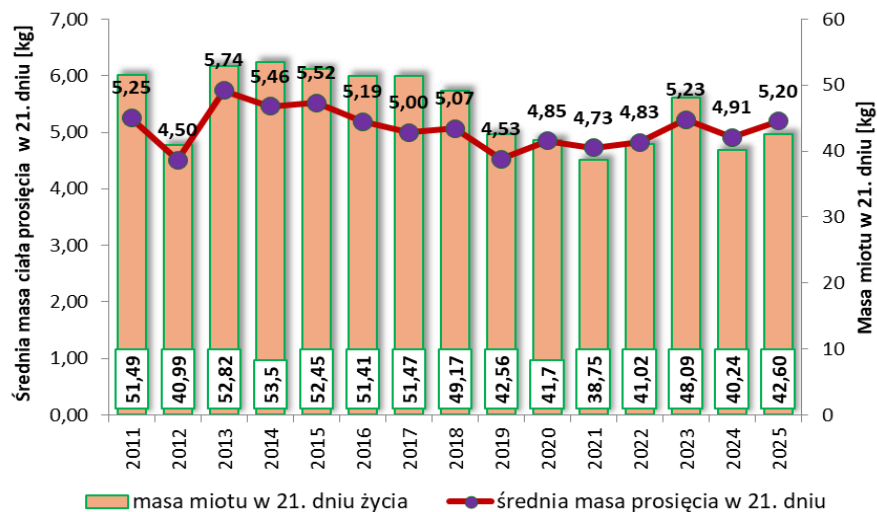
Wykres 8A. Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch rasy żłotnickiej białej – liczba prosiąt urodzonych i odchowanych w miocie

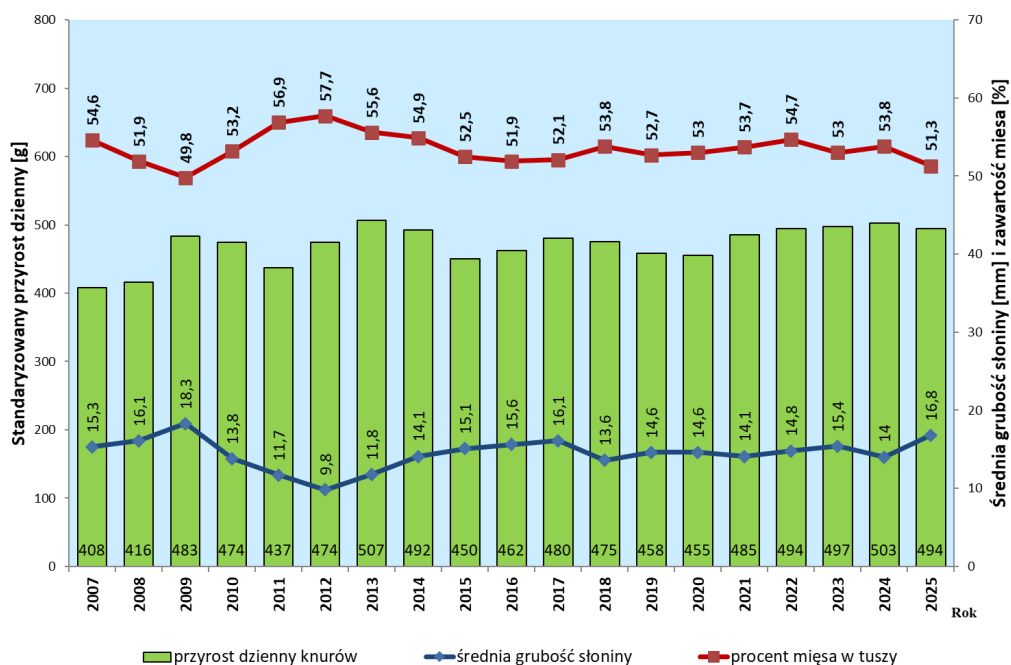
Wykres 8B. Masa miotu i prosięcia rasy złotnickiej białej – w dniu urodzenia

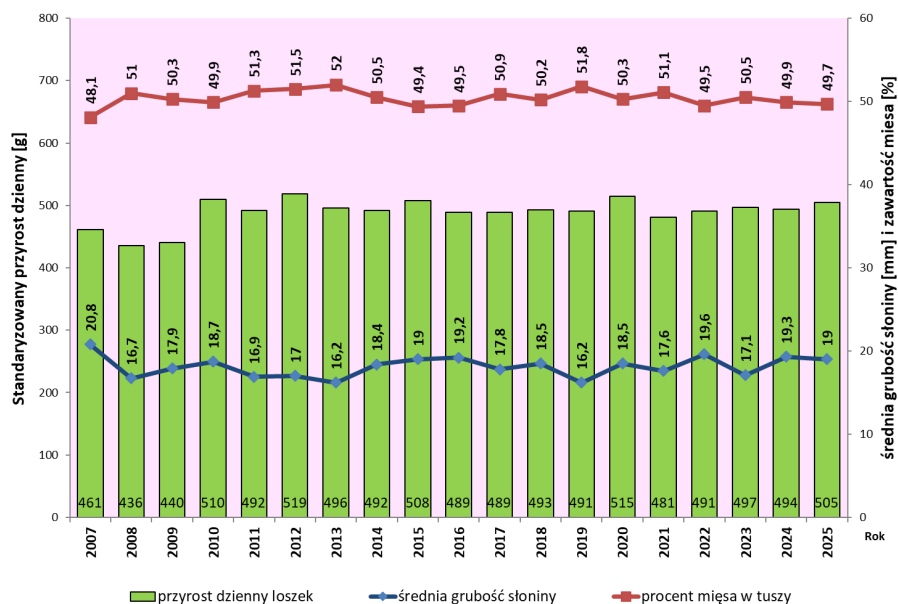
Wykres 8C. Masa miotu i prosięcia rasy złotnickiej białej – w 21. dniu życia

Wykres 9. Wyniki oceny przyżyciowej knurów rasy złotnickiej białej w latach 2007–2025

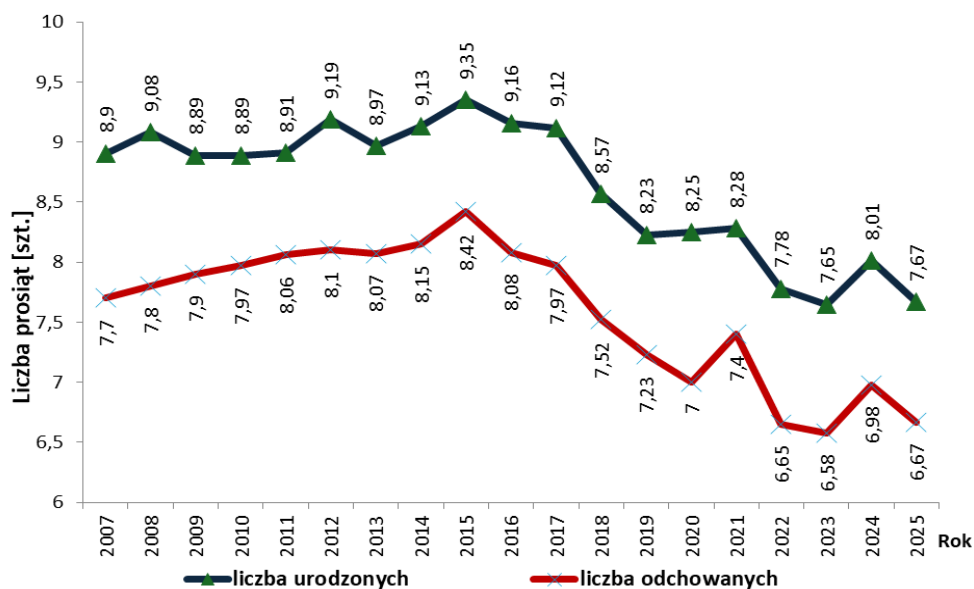
Wykres 10. Wyniki oceny przyżyciowej loszek rasy złotnickiej białej w latach 2007–2025

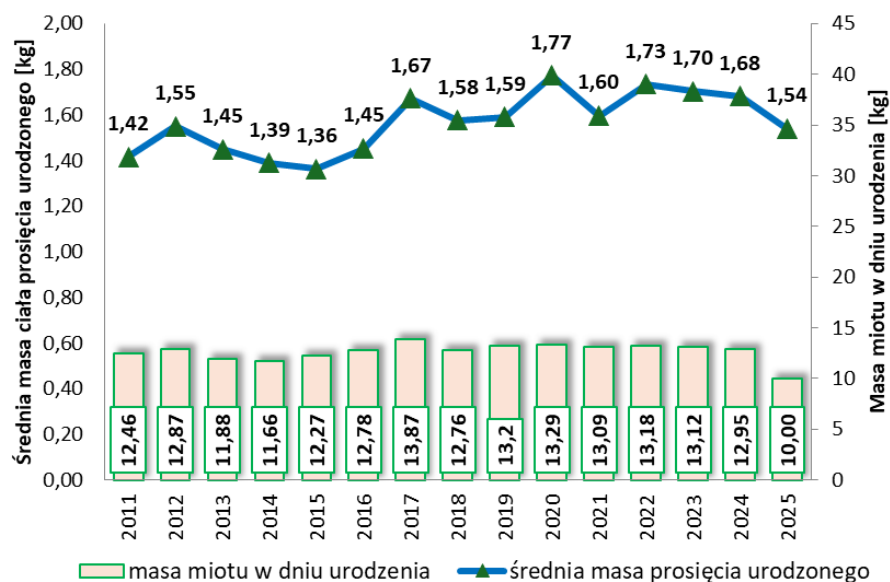
RASA ŻŁOTNICKA PSTRA

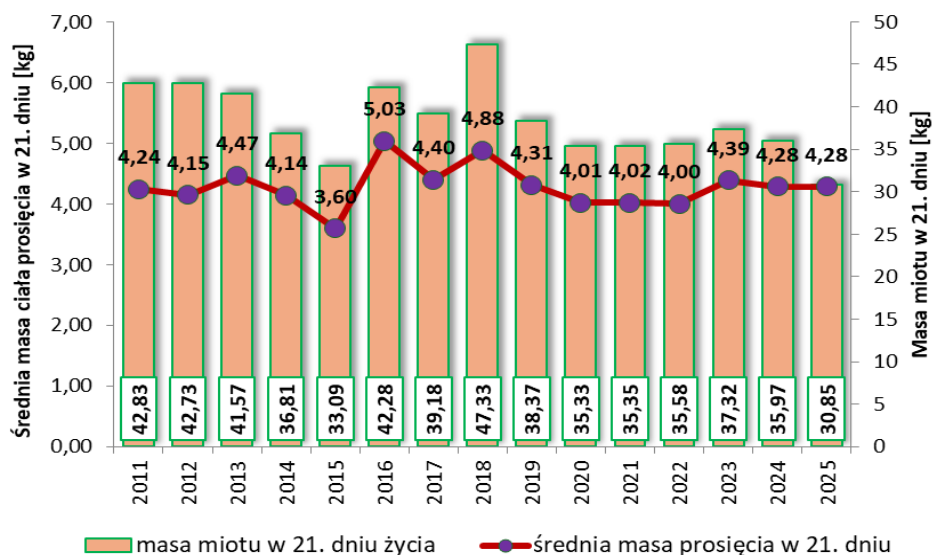
Wykres 11A. Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch rasy żłotnickiej pstrej
– liczba prosiąt urodzonych i odchowanych w miocie

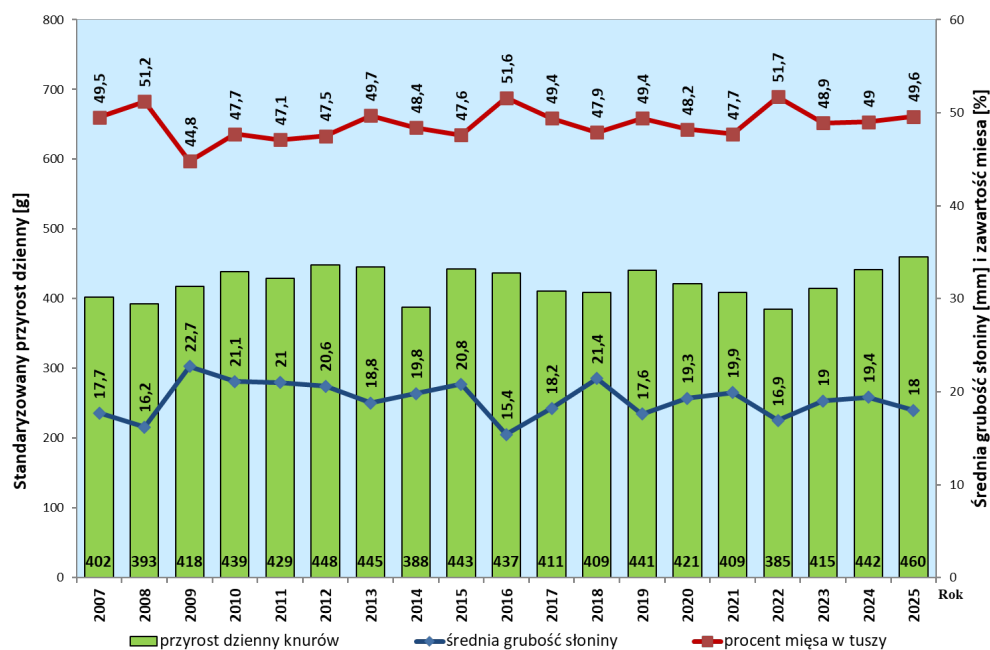
Wykres 11B. Masa miotu i prosięcia rasy złotnickiej pstrej – w dniu urodzenia

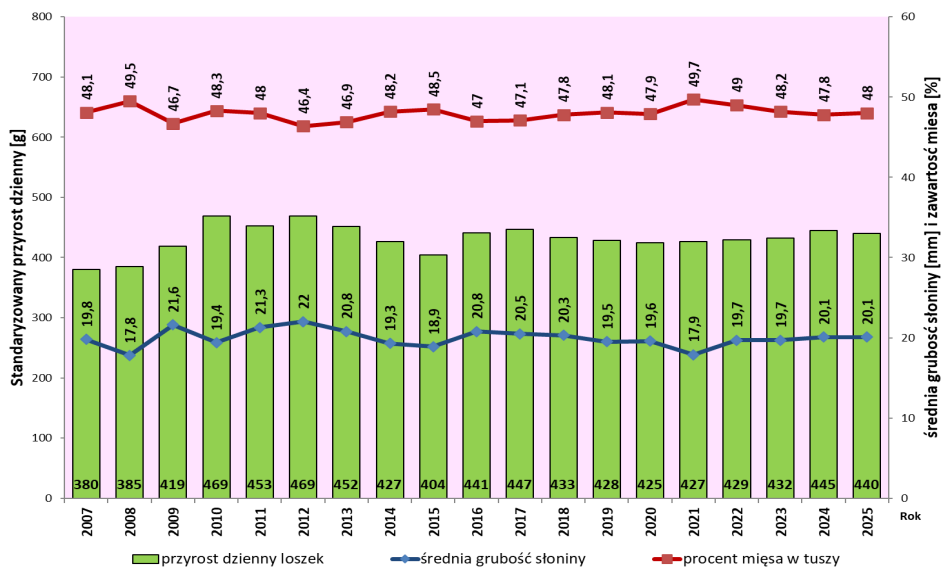
Wykres 11C. Masa miotu i prosięcia rasy złotnickiej pstrej – w 21. dniu życia

Wykres 12. Wyniki oceny przyżyciowej knurów rasy złotnickiej pstrej w latach 2007–2025

Wykres 13. Wyniki oceny przyżyciowej loszek rasy złotnickiej pstrej w latach 2007–2025

CHARAKTERYSTYCZNE CECHY UZASADNIAJĄCE OCHRONĘ RAS ZACHOWAWCZYCH

Objęcie ochroną ras puławskiej, złotnickiej białej i pstrej jest szczególnie ważne w warunkach, gdzie tylko rasy miejscowe przystosowane do trudnych warunków środowiskowych mogą umożliwić eksploatację zasobów przyrodniczych środowiska i tym samym zwiększyć efektywność produkcji rolniczej. Świnie ras zachowawczych posiadają cechy warunkowane przez wiele cennych genów, które w przyszłości mogą być wykorzystane w hodowli, a obecnie stanowią rezerwę genetyczną.

Są to przede wszystkim:

1. **Bardzo dobre właściwości macierzyńskie**
Są to rasy o dobrym poziomie wskaźników wartości rozrodczej (średnio od 9 do 11 prosiąt w miocie), specyficznym składzie chemicznym mleka oraz wyższym poziomie rezerw energetycznych u noworodków;
2. **Efektywne wykorzystanie składników pokarmowych dawki żywieniowej** (puławska i złotnicka biała) przy równocześnie wyższej sprawności przetwarzania ich na składniki ciała, w tym głównie tłuszczu. Szczególnie cenną cechą charakterystyczną tych ras są dobre przyrosty dobowe masy ciała w gorszych warunkach utrzymania i przy uboższym żywieniu. Właściwości te doskonale predysponują rasy puławską i złotnicką białą do utrzymania w gospodarstwach ekologicznych;
3. **Bardzo dobre wskaźniki jakości mięsa**, zwłaszcza struktura histologiczna włókien mięśniowych i specyficzny układ tłuszczu śródmięśniowego, które decydują o marmurkowatości tkanki mięśniowej. Cechy te podnoszą walory organoleptyczne mięsa kulinarnego, mięso to doskonale nadaje się do wytwarzania wędlin długo-dojrzewających oraz może mieć zastosowanie w tworzeniu markowych produktów regionalnych;
4. **Odporność na czynniki chorobotwórcze** oraz doskonałe możliwości przystosowawcze tych zwierząt do trudniejszych lokalnych warunków środowiskowych;
5. **Odmienność genetyczna i fenotypowa od ras nowoczesnych**
Hodowla tych ras może przynieść wymierne korzyści gospodarcze, społeczne i wzmocnić sytuację ekonomiczną gospodarstw poprzez poprawę cech konstytucyjnych trzody chlewnej oraz rozwój przetwórstwa mięsa tych świń i powstanie produktów lokalnych,

STRESZCZENIE

W Polsce występują trzy rasy świń rodzimych: puławska, złotnicka biała, złotnicka pstra. Obecnie liczba zwierząt w tych rasach jest mała. W roku 2025 użytkowością rozplodową objęto 2842 loch rasy puławskiej oraz 897 loch rasy złotnickiej białej i 811 loch złotnickiej pstrej. Ocena wartości użytkowej tych ras prowadzona jest zgodnie z metodyką przyjętą przez prowadzących księgi. Szczegółowe wyniki oceny użytkowości rozplodowej przedstawiono w tabeli 1 (1A-1C) i 2. W tabelach 3 i 4 zamieszczono dane dotyczące wyników oceny przyżyciowej knurów, a w tabelach 5 i 6 wyniki oceny przyżyciowej loszek. W tabeli 7 przedstawiono wyniki poziomu zimbredowania ras rodzimych. Na wykresach 5–13 przedstawiono zmiany, jakie nastąpiły w najważniejszych cechach użytkowości rozplodowej oraz tucznej i rzeźnej świń ras rodzimych w latach 2007–2025.

NATIVE BREEDS OF PIGS – STATE OF BREEDING AND RESULTS OF EVALUATION

Summary

In Poland, there are three breeds of native pigs: Puławska, Złotnicka White and Złotnicka Spotted. The number of these animals is small. In 2025, 2842 Puławska sows, 897 Złotnicka White sows and 811 Złotnicka Spotted sows were used for reproduction. Native breeds of animals are less attractive for pig producers and breeders because of poorer meatiness of fattening pigs compared to the meatiness of high-lean fatteners. For this reason, the development of these populations is difficult and there is a real threat that they may become extinct. Animals of these breeds are characterized by traits that are valuable from the economic and breeding point of view. These include resistance to disease and stress, high prolificacy, good maternal traits and longevity. Products obtained from them have unique taste, quality and nutritive value. For these reasons, Puławska, Złotnicka White and Złotnicka Spotted pigs have been included in the genetic resources conservation programme. The databases of the National Research Institute of Animal Production on the conservation breeds of animals are updated every year for data on the reproductive and live performance of Puławska, Złotnicka White and Złotnicka Spotted pigs. The productive value of these breeds is evaluated in accordance with methods adopted by herdbook keepers. Detailed results of reproductive performance are shown in Table 1 (1A-1C) and 2. Tables 3 and 4 provide the performance data of boars, and Tables 5 and 6 give the performance data of gilts. Table 7 shows the results of inbreeding populations of native breeds. Figures 5–13 present changes that occurred in the major reproductive, fattening and slaughter traits of native breeds of pigs over 2007–2025.

ADRESY I TELEFONY

Jednostki	Adres pocztowy	Telefon osoby upoważnionej
Instytut Zootechniki PIB, Zakład Hodowli Świń	ul. Krakowska 1 32-083 Balice	Magdalena Szyndler-Nęcza 666 081 142
PZHiPTCh POLSUS Okręg Centralny (woj.: mazowieckie, świętokrzyskie, podkarpackie, małopolskie, podlaskie, łódzkie, lubelskie)	ul. Ryżowa 90 02-495 Warszawa	Tomasz Bieliński 507 088 412
PZHiPTCh POLSUS Okręg północny (woj.: kujawsko-pomorskie, pomorskie, zachodnio-pomorskie, warmińsko-mazurskie)	ul. Hetmańska 28 85-039 Bydgoszcz	Tomasz Kmuk 508 087 467
PZHiPTCh POLSUS Okręg zachodni (woj.: wielkopolskie, opolskie, dolnośląskie, lubuskie)	ul. Poznańska 19 62-028 Koziegłowy	Piotr Polok 507 088 424
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Hodowli Zwierząt i Oceny Surowców	ul. Szydlowska 50 60-627 Poznań	Ewa Skrzypczak 61 846 66 77

Instytut Zootechniki - Państwowy Instytut Badawczy – zgodnie z ustawą z dnia 10 grudnia 2020 o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. 2021 poz. 36) – realizuje lub koordynuje działania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich.

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu – zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11.06.2002 roku w sprawie upoważnienia do prowadzenia oceny wartości użytkowej lub hodowlanej zwierząt oraz publikowania wyników tej oceny (Dz. U. nr 81 poz.736) oraz zezwoleniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11.04.2000 r. – prowadzi ocenę wartości użytkowej i Księgi Hodowlane ras złotnickiej białej i złotnickiej pstrej.

Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej POLSUS – zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11.06.2002 roku w sprawie upoważnienia do prowadzenia oceny wartości użytkowej lub hodowlanej zwierząt oraz publikowania wyników tej oceny (Dz. U. nr 81 poz. 736) oraz z zezwoleniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 września 2000 r. – prowadzi ocenę wartości użytkowej i Księgi Hodowlane rasy puławskiej.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
Rasa puławska	4
Wzorzec rasy puławskiej	5
Historia powstania rasy puławskiej	6
Rasy złotnickie	7
Złotnicka biała	8
Wzorzec rasy złotnickiej białej	9
Złotnicka pstra	10
Wzorzec rasy złotnickiej pstrej	11
Historia powstania ras złotnickich	12
Lokalizacja	13
Wyniki oceny	15
Zmiany w liczebności loch i stad objętych oceną użytkowości	16
Użytkowość rozplodowa	18
Ocena tuczna i rzeźna dokonana przyżyciowo	22
Poziom zinbredowania populacji	25
Monitoring cech użytkowości	27
Charakterystyczne cechy uzasadniające ochronę ras zachowawczych	39
Streszczenie	40
<i>Native breeds of pigs – State of breeding and results of evaluation (Summary)</i>	40
Adresy i telefony	41